

Prvi tematski broj

Dragi čitatelji, pred vama se nalazi šesti broj časopisa Lahor, koji je posvećen procjenjivanju jezičnoga znanja, uključujući i provjeravanje, ocjenjivanje te vrjednovanje programa, i to uglavnom inoga jezika. Dakle, ovo je prvi tematski broj Lahora. Objavljeni radovi pomalo će osvijetliti to novo i mnogim stručnjacima koji se bave drugim jezičnim područjima prilično nepoznato područje. Sabrani su radovi koji ga osvjetljaju iz nekoliko različitih uglova. Nadamo se da će bar dijelom pokazati njegovu složenost i važnost, i u obrazovanju, i u nastavi, i u cijelome društvu. Znanstveni i sručni radovi okupljeni su oko tri teme. Prva je izrada ispita za inojezični hrvatski, druga je ocjenjivanje, a treća stanje s ispitivanjem i poučavanjem službenih, državnih jezika kao inih, u što je uključen i hrvatski.

Zahvaljujemo svim autorima na vrijednim člancima, kao i svim recenzentima čije su ih primjedbe i prijedlozi učinile još boljima. Posebno zahvaljujemo kolegama koje se bave (i) drugim jezicima što su se odazvali našem pozivu i prikazali razvoj inojezičnoga ispitivanja u svojoj domovini (Poljskoj, Sloveniji, Mađarskoj) ili zemlji čiji jezik proučavaju (Češkoj). U nečemu ćemo se, vjerujemo, na njih ugledati, u drugome će nam, nadamo se, poslužiti da izbjegnemo nepotrebne stranputice, a možda ćemo s ponečim biti i zadovoljni jer nismo toliko zaostali s razvojem inojezičnosti. Znatno smo kasnije krenuli u ispitivanje inojezičnoga hrvatskoga, pokušat ćemo istovremeno djelovati u dva smjera: istraživačkome i promidžbenome. Naime, želimo da sve više ljudi, stručnjaka i ostalih, posebno onih koji mogu utjecati na razvoj ovoga područja, postane svjesno njegove važnosti. Možda je područje potvrđivanja i poučavanja inojezičnoga hrvatskoga (certifikacije) doista jednako važan korak u razvoju svakoga jezika poput svojedobnoga objedinjavanja u jedan književni jezik (standardizacije), kao što to navodi jedna od autorica u ovome broju. Ako i nije toliko, važan korak svakako jest.

1. Ispiti inojezičnoga hrvatskoga

O izradi ispita za hrvatski kao ini jezik (nadređeni pojam za drugi ili strani jezik) i ispitivanju govore dva rada. Oba govore o izradi jedinstvenih ispita i za drugi i za strani, a drugi spominje i nasljedne govornike kao posebnu kategoriju ispitanika. Čini se očitim da će neke ispite trebati prilagoditi nasljednim govornicima hrvatskoga kojima je hrvatski materinski jezik i (bio im je) prvi, ali im više nije glavni. Oni, naime, pokazuju neka drugačija

obilježja nego govornici kojima je hrvatski strani jezik, hrvatskim drugačije ovladavaju i vladaju nego oni koji su hrvatski učili od početka kao strani jezik. U jednome se programu (Sveučilišna škola) provjeravanje ovladanosti hrvatskim već po stupnjevima prilagodilo toj posebnoj skupini govornika hrvatskoga, što se pokazalo znatno primjerenijim nego da ih se u svemu jednako procjenjuje kao strane govornike hrvatskoga. Za njih će trebati raditi posebne inačice ispita, ako ne posebne ispite.

Osim nasljednih govornika, čini se da će trebati izrađivati i posebne ispite ili bar posebne inačice za one kojima je hrvatski drugi jezik. Pripadnici triju nacionalnih manjina (talijanska, mađarska i srpska) izradili su nacionalne ispite svoga materinskoga jezika u projektu Državne mature (v. <http://www.ncvvo.hr>). Nisu tražili posebne vrste ispita na temelju toga što im je hrvatski drugi jezik jer očito hrvatskim dobro vladaju. Na provedenim prvim nacionalnim ispitima uz navedene tri samo je još jedna skupina manjinskih govornika (češka) tražila posebne inačice ispita iz hrvatskoga (njima drugoga jezika), i to tako da upute budu prevedene na njihove materinske jezike i pisma. U budućnosti se može pojaviti potreba za izradom ispita iz hrvatskoga kao drugoga jezika za neke nove manjinske govornike, posebno nedavnije useljenike.

Na prošlogodišnjem HIDIS-u II, međunarodnome skupu posvećenome hrvatskomu kao drugomu i stranomu jeziku (tj. inojezičnomu hrvatskomu) bilo je nekoliko pozvanih predavača koji su govorili u okviru tematske skupine o procjenjivanju znanja. Među njima su bile gošće iz Slovenije s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani koje su održale plenarno izlaganje o izradi jezičnoga ispita: Ina Ferbežar iz Centra za slovenski kao drugi/strani i Vesna Požgaj-Hadžić s Odsjeka za slavistiku. Autorice su već imale iskustva u izradi ispita inojezičnoga hrvatskoga. Njihovo izlaganje ovdje objavljujemo u neznatno izmijenjenom obliku. U njemu se iznose i tumače načela po kojima trebaju biti izrađeni jezični ispiti kao glavna mjerna sredstva jezičnoga znanja. Autorice smatraju kako je glavni kriterij izrade ispita autentičnost, a ispiti trebaju biti valjani, objektivni i osjetljivi. U članku se predstavljaju i različite namjene ispitivanja te se razlažu različite poteškoće s kojima se susreće svaka osoba koja sastavlja jezični ispit (izbor tekstova, različiti tipovi zadataka, ocjenjivanje i slično). Velika je vrlina članka njegova usmjerenost na praktičan pristup te mnoštvo konkretnih primjera iz kojih oni koji se time nisu bavili mogu dosta naučiti.

Posebnom vrstom razredbenih ispita — ispitima koji služe za svrstavanje ispitanika u skupine prema razini znanja hrvatskoga bavile su se Lidija Cvikić s Katedre za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Marija Bošnjak, jedna od najiskusnijih djelatnica Sveučilišne škole hrvatskoga jezika i kulture Sveučilišta u Zagrebu. U članku *Teorijski okvir razredbenoga ispita inojezičnoga hrvatskoga*

autorice, osim njihovih obilježja i kriterija njihove podjele, kratko predstavljaju položaj gramatike u poučavanju i ispitivanju i navode temeljna načela izrade razredbenih ispita. Raščlanjuju pojedina obilježja razredbenoga ispita kako bi prikazale njegovu prikladnost za razvrstavanje u mnogobrojne razvojne skupine kratkoga i vrlo intenzivnoga programa učenja inojezičnoga hrvatskoga. U takvim je programima pogrješno svrstavanje puno ozbiljnija poteškoća nego u duljim i manje intenzivnim programima u kojima studenti ne gube toliko ako promijene skupinu prvoga tjedna nastave. Iako je skupina ispitivanja bila vrlo mala zbog naravi samoga ispitivanoga slučaja, rezultati utemeljni na znanstvenim istraživanjima pokazali su se provjerenima u praksi.

2. Ocjenjivanje

Brojkom se ocjenjuje već vrlo dugo, neki smatraju i više od dva stoljeća. Stručnjaci su se počeli baviti školskim vrjednovanjem u prvoj polovici 20. stoljeća. Disciplina koja se bavi sustavom ocjenjivanja tada je nazvana *dokimologijom*. Ocjenjivanjem se od toga doba do danas bavi sve se više stručnjaka u svijetu, općenito ili u pojedinim strukama, kao dijelom procjenjivanja znanja. Tako se danas npr. govori o dokimološkome modelu kao proučavanju ispitivanja, i to ispravljanja i ocjenjivanja. On se smješta unutar skupine *vrjednovanja kao mjerenja*, koje nije povezano s pedagogijom za razliku od *vrjednovanja kao upravljanja*, koje je uključeno u pedagoška nastojanja jer osim mjerenja želi poboljšavati poučavanje i učenje. Unutar toga dokimološkoga modela pojavljuje se i *dokinomija* (proučava čimbenike koji utječu na bodovanje) i *doksologija* (proučava ocjenjivače). Kad je ocjenjivanje sastavni dio obrazovanja, pokazuje želju društva da preciznim, objektivnim i sažetim podacima procjenjuje znanje učenika. Iako se pojedinim učiteljima, posebno sveučilišnim profesorima kojima su znanstveni rad i predavanja najvažniji dio posla možda ne će tako činiti, činjenica je da je ispitivanje bitan dio učiteljskoga posla na svim razinama obrazovanja. Današnja osviještenost o važnosti njihove stručne izrade i objektivne procjene osvjetljuje još jednu njihovu važnu ulogu — povratni utjecaj na poučavanje i učenje.

U okviru hrvatskoga jezika ocjenjivanje je dobilo novi prostor u području otvorenih zadataka u nacionalnim ispitima, najprije za srednje, a poslije i za osnovne škole. Stručne skupine za hrvatski jezik, koje već nekoliko godina rade na tome poslu u okviru projekta Državne mature, pohađale su različite seminare i radionice iz toga područja, s hrvatskim i inozemnim predavačima. One razvijaju nove načine procjenjivanja znanja koji su primjenjivani na nacionalnim ispitima (više <http://www.ncvvo.hr/>). Za određena obilježja pisanih radova razrađuju opisivače kako bi ocjenjivanje bilo što objektivnije.

Jednom se pokušalo procjenjivati i govorene radove izabrane skupine ispitanika, a jedne se godine procjenjivalo i slušanje (uz pisanje) u obliku diktata. Naime, sve su stručne radne skupine iz jezika s pravom smatrale da je nužno procjenjivati sve četiri jezične djelatnosti, i govorenje i slušanje uz čitanje i pisanje.

Veće su skupine kandidata za ocjenjivače pohađale seminare u kojima su učile nove pristupe ocjenjivanju. I na različitim se stručnim usavršavanjima poučavalo skupine učitelja (u pojam su uključeni i nastavnici i profesori) hrvatskoga u osnovnoj i srednjoj školi objektivnijem ocjenjivanju pisanih radova, posebno u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje. Ocjenjivanje je vrlo aktualna tema i zato što se mnogi sustavi ocjenjivanja u svijetu upravo mijenjaju.

Dva članka u ovome broju Lahora tematiziraju ocjenjivanje koje je u stručnoj javnosti nedovoljno prisutna tema. Najprije se bave ocjenjivanjem općenito, a potom se bave ocjenjivanjem u jednome programu hrvatskoga kao inoga jezika. Očito je i za učitelje hrvatskoga jezika važno da budu bolje upoznati s tom pojavom jer je ocjenjivanje u humanističkome području još složenije nego u ostalima. Posebno je teško učiteljima hrvatskoga jezika u osnovnome i srednjem obrazovanju zbog mnogobrojnih vidova njihova predmeta. A na mnogim odsjecima hrvatskih sveučilišta nitko studente hrvatskoga jezika koji će možda i cjeloga života u svojem poslu ocjenjivati svoje učenike za to ne priprema! Ocjenjivanje istovremeno odražava mnoga bitna područja obrazovne teorije i prakse, ali i samoga predmeta. Različito vaganje pojedinih sastojnica predmeta *Hrvatski jezik* upućuje određene poruke i učenicima, i učiteljima, i roditeljima, i društvu u cjelini. Mnogi smatraju da same ocjene, kao i standardizirani ispiti, ne mogu točno mjeriti učenikovu intelektualnu sposobnost, odnosno darovitost. To dokazuju činjenicama da je ocjenjivanje toliko različito ne samo u različitim zemljama, nego i unutar jedne zemlje, čak i na samoj ustanovi ili predmetu — pa ocjena iz istoga predmeta na istome odsjeku kod drugoga ne ‘vrijedi’ jednako. Neki učitelji i u osnovnim školama, ali i na fakultetima vrlo rijetko daju najvišu ocjenu, drugi su toliko darežljivi da je veliko umijeće biti vrlo nisko ocijenjen.

Jasna Novak-Milić s Katedre za skandinavistiku zagrebačkoga Filozofskoga fakulteta i Mirela Barbaroša-Šikić iz Agencije za odgoj i obrazovanje iz Zagreba raščlanile su u članku *Različiti sustavi ocjenjivanja i usporedne ljestvice* neke europske i izvan europske sustave ocjenjivanja. Pronašle su njihova glavna obilježja te razlike među njima. Razlike se odnose na znakove kojima se bilježe ocjene, raspon ocjenjivanja i ljestvice ocjenjivanja te na to provodi li se ocjenjivanje prema najboljemu rezultatu u skupini (kao u ECTS sustavu ili američkomu) ili prema unaprijed određenim vrijednostima. Sve su to važne varijable o kojima bi se trebao obavijestiti svatko čiji posao uključuje ocjenjivanje. Iz članka jasno proizlazi kako je nužno potrebno

poznavati sva bitna obilježja pojedinoga sustava ocjenjivanja kad ih je potrebno uspoređivati jer bitne razlike nisu uvijek očite. Članak prikazuje i model primjene usporednih različitih načina ocjenjivanja znanja inojezičnoga hrvatskoga u Sveučilišnoj školi hrvatskoga jezika i kulture ističući njegove prednosti i praktičnu vrijednost.

Idući se članak u određenome smislu nastavlja na prethodni, znanstveno raščlanjujući spomenuto dvostruko ocjenjivanje. Naslovljen je *Srednje vrijednosti u ocjenjivanju: procjenjivanje i vrjednovanje statističkom analizom*, a donosi važne i korisne, većini humanistički obrazovanih stručnjaka nepoznate obavijesti o statističkim metodama vrjednovanja i ocjenjivanja. Autorice Mirna Valdevit s Katedre za statistiku Ekonomskoga fakulteta i Zrinka Jelaska s Katedre za hrvatski standardni jezik Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu obrazlažu zašto je statistički neprihvatljivo računati aritmetičku sredinu u ocjenjivanju završnim brojčanim ocjenama u hrvatskome školstvu. Vrlo jednostavno na primjerima tumače statističke postupke mod i medijan kao modele koji osiguravaju pravednije i prikladnije ocjenjivanje. Članak iznosi rezultate istraživanja o primjeni tih dvaju modela na ocjenjivanje u Sveučilišnoj školi hrvatskoga jezika i kulture koje je pokazalo koliko je završno ocjenjivanje bilo primjereno, treba li se mijenjati i u kojem smjeru. Ovaj je rad koristan i radi usporedivosti s inozemnim inojezičnim školama koje navode statistiku ocjena na svojim mrežnim stranicama.

3. Situacija sa službenim jezikom kao J2 u drugim državama

Posljednji tematski blok znanstvenih radova govori o procjenjivanju jezika kao društvenojezičnoj pojavi u Hrvatskoj te u četiri zemlje koje su već odmakle na putu kojim Hrvatska tek počinje hodati.

Gošća suurednica u ovome broju, Sanda Lucija Udier, zajedno sa Zrinkom Jelaskom, iznijela je u članku *Službena provjera poznavanja inojezičnoga hrvatskoga* pregled teorijskih i praktičnih uvjeta koji se trebaju ispuniti da bi se u budućnosti moglo ostvariti kvalitetno, standardizirano službeno provjeravanje hrvatskoga jezika za neizvorne govornike u Republici Hrvatskoj. Provjeravanje hrvatskoga jezika za neizvorne govornike predstavljeno je iz različitih vidova kako bi se pokazao njegov zahtjevn, sveobuhvatni, interdisciplinarni karakter.

U članku *Certifikacija znanja poljskoga jezika i ulazak Poljske u Ujedinjenu Europu* Barbara Kryžan-Stanojević s Odsjeka za zapadnoslavenske jezike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu opisala je sociolingvističku situaciju u Poljskoj uoči njezina stupanja u Europsku Uniju i nakon nje te zaštitne mjere koje je poljska vlada poduzela prema poljskom jeziku. Donošenje Zakona o jeziku i reguliranje provjeravanja jezičnoga znanja neizvornih govornika među važnijim su zaštitnim mjerama. Prikazala je i

izvanjezične okolnosti pod kojima se izvodi provjeravanje poljskoga jezika za neizvorne govornike te njegove glotodidaktičke parametre. Iz članka se vidi kako je u Poljskoj napravljen impresivan posao na tome planu, što drugim zemljama može poslužiti kao uzor.

Ina Ferbežar prikazala je i opisala rad i djelatnosti svojega Centra s posebnim naglaskom na opisu rada ispitnoga centra u njegovu sastavu. U članku *Centar za slovenski jezik kao drugi/strani jezik: činjenice i perspektive*, uz vrlo poučne obavijesti o organizaciji i stručnoj utemeljenosti centra koji je specijaliziran za provjeravanje jezičnoga znanja neizvornih govornika, članak ističe i upozorava na brojne bitne stručne činjenice vezane uz tu djelatnost te je koristan i poticajan svima koji razmišljaju i rade na provjeravanju znanja inojezičnih govornika u Republici Hrvatskoj.

Orsólya Žagar-Szentesi s Odsjeka za turkologiju i hungarologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u članku *Ispitivanje ovladanosti mađarskim kao stranim jezikom u sklopu državno akreditiranih ispitnih sustava u Mađarskoj* detaljno je prikazala razvoj mađarskoga sustava državnih ispita te rad ispitnih centara ne samo na provjeravanju i certificiranju mađarskoga za neizvorne govornike, nego i na provjeravanju i certificiranju znanja stranih jezika. U članku se govori o kriterijskim sustavima i prilagođavanju europskim standardima, a opisan je i uspoređen karakter i struktura dvaju najrasprostranjenijih akreditiranih ispitnih modela mađarskog jezika (zovu se Origo i ECL) za neizvorne govornike u Mađarskoj. Vrlina je ovoga članka vrlo stručan, dubinski prikaz svih glotodidaktičkih karakteristika mađarskih testova.

U članku *Prema certificiranim ispitima iz češkoga* Petar Vuković s Odsjeka za zapadnoslavenske jezike Filozofskoga fakulteta u Zagrebu opisao je razvitak standardiziranih ispita za neizvorne govornike u Republici Češkoj, okolnosti (stručne, zakonske i praktične) u kojima se izvodi ispitivanje, kao i uloge koje ispitivanje ima u češkom društvu. Članak je zanimljiv, između ostaloga, i zato što pokazuje razlike u shvaćanju ispitivanja između jezičnih stručnjaka specijaliziranih za ispitivanje i zakonodavaca koji propisuju koja je razina znanja potrebna za koju svrhu. Raskorak želja ljudi iz struke od mogućnosti koje im zakonodavna vlast pruža vrlo je tipičan za ovo područje.

4. Prikazi knjiga i stručnih skupova

Knjigu Elane Shohamy *The Power of Tests* objavljenu u izdanju uglednoga nakladnika Pearsona prikazala je gošća suurednica u članku *Ispiti i moć*. To je knjiga u kojoj se problematika ispitivanja jezičnoga znanja promatra iz drugačijega ugla nego što je to slučaj s većinom drugih članaka koji govore o ispitivanju. Ona govori o sociolingvističkim i izvanlingvističkim vidovima jezičnoga ispitivanja, odnosno o društveno-političkoj uporabi jezičnih ispita,

te pokazuje što ispitivanje znači i kako izgleda iz perspektive onoga tko pristupa jezičnome ispitu. Ta se knjiga može čitati i kao upozorenje na moguće zloporabe jezičnih ispita koje je dobro osvijestiti.

Godišnju konferenciju Skupine za jezično ispitivanje, vrjednovanje i procjenjivanje (TEA SIG), koja je ogranak udruge IATEFL, prikazale su suurednica ovoga broja i glavna urednica u članku *Međunarodni znanstveni skup o provjeravanju jezičnoga znanja*. Skup je održan 17. i 18. listopada 2008. godine u Dublinu. Tema mu je bila sociolingvistička strana jezičnoga ispitivanja. Na tome su skupu bila izložena i dva rada o društvenojezičnoj situaciji u kojoj se odvija jezično provjeravanje u Republici Hrvatskoj.

5. Predstavljanja, kronike i najave

IATEFL — *Međunarodno društvo učitelja engleskoga kao stranoga jezika* predstavile su glavna urednica i Ana Čalušić, koja predaje hrvatski u Sveučilišnoj školi hrvatskoga jezika i kulture te Croaticumu. Pokazale su kako je društvo ustrojeno, kada je i kako osnovano te kako se razvijalo, od kojih se skupina sastoji, kakva je djelatnost te rezultati pojedine skupine i slično. To su vrlo korisne informacije jer Međunarodno društvo učitelja engleskoga kao stranoga jezika može biti uzor mogućemu društvu učitelja inojezičnoga hrvatskoga, a njegove aktivnosti i rezultati ne odnose se samo na engleski jezik, već od njih može imati koristi svaki glotodidaktičar.

Kako je organizirano i kako radi Društvo profesora hrvatskoga jezika opisala je Marina Čubrić, voditeljica Stručne radne skupine za hrvatski jezik u projektu Državne mature, u članku *Prva godina Društva profesora hrvatskoga jezika*. Premda početna, protekla je godina Društva bila vrlo plodna jer su objavljena dva broja njegova glasila i pokrenut je projekt bilježenja leksičke građe zavičajnih govora u cijeloj Republici Hrvatskoj. Od četiri tisuće učitelja hrvatskoga jezika, koliko ih otprilike postoji u Republici Hrvatskoj, u Društvo se u prvoj godini postojanja učlanilo šestotinjak. Na kraju broja donose se kronike i najave nekih škola iduće godine.

Zrinka Jelaska, glavna urednica
Sanda Lucija Udier, suurednica ovoga broja

